

KALDAU DIANA*

A játszóterek biztonságosságának szerepe a gyermekbalesetek megelőzésében

„Minden gyermeknek joga van a veszélytelen játszóterületre, mint ahogy a felnőttnek joga van balesetmentes munkahelyre”

H. RICHTER

A JÁTÉK SZEREPE A GYERMEKKORBAN

A gyermekek világa a játék. Ebben a tevékenységben érzik magukat a legjobban. Játszanak egyedül és társakkal, otthon és óvodában, iskolában, szobában és szabadban, eszközzel vagy anélkül. Szeretnek játszani, és minden alkalmat megragadnak arra, hogy játszhassanak.

A gyermek a játékon keresztül ismerkedik meg az őt körülvevő környezettel, az anyagokkal, a tárgyakkal, az élőlényekkel. A játék kapcsán kerül társas viszonyba, így ismeri meg a csoportmunkát, az alkalmazkodást, egymás segítségét. A játék által a gyerekek megtanul alkalmazkodni a világhoz, úgy is mondhatnánk, hogy beletanul a „világba”.

A játék alapvető feltételei:

- az elegendő játékidő
- megfelelő hely a játékhoz
- a különféle játékeszközök és az ezek által nyújtott élmények és tapasztalatok.

Ezek után nézzük meg, hogy mi mindent nyújt a gyerekeknek a játék. Fejleszti a mozgását, értelmi képességeit, társas kapcsolatait. Gazdagítja képzeletét, hatással van esztétikai érzékének és alakító-képességének fejlődésére. A közlési vágy által fokozódik beszédkedve, a gondolatok kifejezése pedig elősegíti beszédkészsége fejlődését. Általa ismerkedik a világgal, annak tárgyaival, tulajdonságaival, jelenségeivel, eseményeivel. Hozzájárul erőfeszítés-vállalási készségeinek fejlődéséhez. Lehetőséget ad arra, hogy a pozitív élményeket újra és újra átélhesse, illetve megszabaduljon negatív élményeitől.

A sokat játszó és mozgó gyermekekből lesz egészséges, szellemileg friss, edzett ifjúság és egészséges, munkabíró felnőtt generáció, hiszen a játék jelentős hatással van fejlődésünkre, közérzetünkre, munkavégző képességünkre. [1] Mindezekhez szükség van olyan játszóudvarok, játszóterek kialakítására, melyek lehetőséget adnak a különféle mozgásformák gyakorlására, és az önfeledt játék mellett biztosítják a gyermekek testi épségének megőrzését is.

* PhD hallgató, Semmelweis Egyetem, Közegészségügyi Intézet, 1089 Budapest, Nagyvárad tér 4.

A JÁTSZÓTEREK HAZAI TÖRTÉNETÉNEK KEZDETE

A civilizációs életmód árnyoldalai, az urbanizáció negatív következményeinek a hatására, mint például a mindent elárasztó homok- és porfelhő, a zsúfolt városok, szűk utcák, udvar nélküli házak, a 19. század elején városrendezési terveket kezdtek készíteni. JÓZSEF NÁDOR 1805-ben memorandumot terjesztett a király elé, amelyben felsorolta a legfontosabb városrendezési teendőket: a Városliget tervszerű átalakítását, a Duna-parti sétány meghosszabbítását és az Üllői úti fasor telepítését, a Népliget kialakítását. SZÉCHENYI 1842-es városrendezési terve is inkább a pesti oldal kialakítására összpontosított. Az 1800-as évek második felének néprajzkutatója, HATHALMI GABNAY FERENC így tudósított: *„A budai oldal ellenben jobban látta el magát szabadabb játszótérrel. Ilyen a Vérmező, a Városmajor, a Kereszt-tér, a Bocskay-tér, a Fehérsas-tér stb. De maguk a külső szélesebb utcák is elég kényelmes területet nyújtanak a kicsikéknek, mert azokon aránytalanul csekélyebb a forgalom.”*

Felismerték, hogy a por és sár leküzdése mellett, a parkok – játszóterek lehetőséget biztosítanak a szabadidő eltöltésére mind a gyermekek, mind a felnőttek számára. Ennek ellenére a 20. század elejéig Európa-szerte csupán kevés sikerrel járó magánkezdeményezésekről beszélhetünk a játszótérépítés kapcsán. Az első, komolyan szervezett mozgalmat GILIEM SCHREIBER lipcsei orvos indította 1860-ban, amelynek célja az volt, hogy a gyerekek számára egészséges, biztonságos játéklehetőséget biztosítson a városokban. A városvezetők ráébredtek ugyanis, hogy a gyermekek a lakóhelyükön vagy annak környékén tudnak játszani, de egyáltalán nem mindegy, hogy ez egy poros utcát, két épület közötti szűk grundot vagy egy tágas, fákkal övezett, egészséges levegőjű játszóteret jelent a városokban. [8, 9]

Ez az igény nemsokára Magyarországon is megfogalmazódott, ami nem is csoda, hiszen Budapesten 1900-ban a lakosság mintegy negyede 15 év alatti gyermek volt. *Budapesten* először BÁRCZY ISTVÁN polgármestersége idején (1906-18) kerültek bele a játszóterek a költségvetési tervbe. A tervezett 13-ból azonban, az első világháború miatt, csupán 3 tudott megépülni. [9]

A játszótér-építkezések első nagy virágkora az 1928-1933 közötti évekre tehető. Ekkor nyíltak meg az első modern, csúszdákkal, homokstrandokkal, gyűrűhintákkal, mászópóznákkal, körhintákkal ellátott játszóterek. Az építők meglepő módon a szülőkre is gondoltak. Számukra bordásfalat, nyújtót és gyűrűhintát helyeztek el. A játszótérnek természetesen elengedhetetlen tartozéka volt a zuhanyozó és az öltözőhelyiség is. A terek felügyeletéről, többek között az ivóutak nyitásáról-zárásáról parkőrök gondoskodtak. [8]

JÁTSZÓTÉRLÁZ A 60-AS ÉVEKTŐL

A két világháború között, majd a II. világháború után valódi játszótér-építési láz bontakozott ki. Az 1960-as években az Építésügyi Minisztérium külön bizottságot hozott létre, és munkájuk eredményeként a Városmajorban, a Köztársaság téren és a Diószegi utcában ún. *„kísérleti játszóterek”* épültek, amelyek messze földön híresek voltak. Nem volt nagy választék, az acélból készült hinták, mászóak és homokozók viszont megtalálhatóak voltak valamennyi játszótéren, de ebben az időben *„divatosnak”* számítottak a betoncsúszdák is. [10] Ezek a játszóterek zömmel még ma is üzemelnek. Ebben a korszakban még nem voltak kifejezetten a játszóterekre, játszóeszközökre vonatkozó biztonságtechnikai előírások. A tervezőket és gyártókat korábbi szakmai tapasztalataik, és jószándékuk vezette a játszóterek megtervezésekor és kivitelezésekor. A legjelentősebb játszótéri berendezések 1963-tól kezdtek elterjedni a Budapesti Kertészeti Vállalat fejlesztésében. Az 1970-es és 80-as években egyre több gyártó kezdett el játszótéri eszközök készítésével foglalkozni, divatba jöttek a *fajjátékok*, amelyek újdonságnak számítottak az előző évek beton- és acélrengetegei után. A 70-es években megjelentek a német műszaki szabványok, a DIN (Deutsches Institut für

Normung). Magyarországon az 1977-es Országos Építészeti Szabályzat és a 11/1977. ÉVM-OTSH utasítás rendelkezett a szabad területek méretezéséről és a játszóterek építéséről, de a játszóberendezéseket szabványhoz még nem kötötte. [1, 2]

Az 1980-as évek közepétől egyre kevesebb új játszótér épült, a meglévők a minimális karbantartási munkának köszönhetően elavulttá és balesetveszélyessé váltak. Magyarországon 1990-ben készültek el a DIN mintájára az első, játszótéri eszközökkel foglalkozó szabványok. Alkalmazásukra viszont elenyészően kevés alkalommal került sor.

A GYERMEKBALESETEK STATISZTIKÁJA

A játék a gyerekek kifejezőeszköze. Komoly felelőssége van a szülőknek, gondviselőknek, pedagógusoknak, sőt, valamennyi gyerekekkel foglalkozó embernek. Ezek a játékok, ha nem ellenőrzött körülmények között zajlanak (nincs felügyelet), súlyos balesethez vezethetnek. A *baleset definícióját* – az egészség veszélyeztetése miatt – *hazai törvényi formában is és a WHO is meghatározta.* (Nézzük meg, hogy mi is az a szó, melyet mindig valami baj, probléma kapcsán említünk!) [7, 4]

A baleset: az emberi szervezetet ért olyan egyszeri külső hatás, amely a sérült akaratától függetlenül, hirtelen vagy aránylag rövid idő alatt következik be és sérülést, mérgezést vagy más (test, lelki) egészségkárosodást, illetőleg halált okoz. (1993. évi XCIII. Mvt.)

A WHO meghatározása szerint:

A baleset a test organikus sérülése, melyet heveny külső energiahatás okoz (mechanikai, hő, elektromos, kémiai, sugárzás), amennyiben az olyan nagyságban éri a szervezetet, amely meghaladja a fiziológiai tolerancia szintjét. Bizonyos esetekben a baleset az élethez szükséges tényező (pl. oxigén) hiányában következik be.

Tehát a sérülések olyan nem fertőző betegségek, amelyeknek nagyon jól meghatározható oka van, és megfelelő eszközökkel, módszerekkel hatékonyan megelőzhetők.

A baleset fogalmának tisztázása után, vizsgáljuk meg, vajon a gyerekek fejlődésük egyes szakaszaiban milyen *veszélyforrásokkal találkoznak?* A gyermekkori halálokok között a balesetek vannak az első helyen, mégpedig legtöbbször olyan balesetek, amelyek elkerülhetők. Bár a gyermekbalesetek minden életkorban előfordulnak és szinte nincs is olyan gyermek, aki ne szenvedne valamikor valamilyen sérülést. a tapasztalat szerint több korcsoportra osztjuk a gyerekeket *a balesetet szenvedettek esetében.*

A legkisebbek, 4 hónapos korig általában szüleik szoros felügyelete alatt állnak, akik ritkán veszik le a szemüket az apróságokról. Ám ahogy idősödnek, úgy távol számukra a világ, s vele együtt nő a veszélyforrások száma is. 4 hónapos kortól 2 éves korig a gyerekek hihetetlenül gyorsan fejlődnek. Naponta új képességeket mutatnak, új részeit fedezik fel az őket körülvevő világnak. Ebben az időszakban tanulnak meg megfordulni, mászni, ülni, járni.

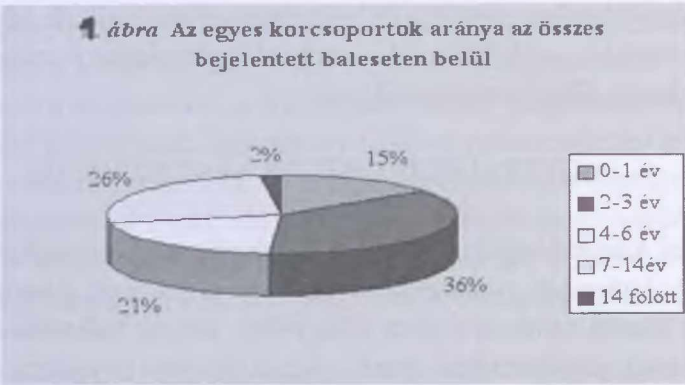
A következő és egyben leginkább veszélyeztetett korcsoport a 3-6 éveseké. Ebben az életkorban a gyerekek már meglehetősen önállóak és a kíváncsiságuk mértéke is akkora, hogy hajlamosak egyedül kipróbálni olyan dolgokat, melyeknek veszélyét – veszélyérzetük hiányából adódóan – még képtelenek felismerni.

A nagyobb, 7-14 éves gyerekek számára a kaland varázsát az is adja, hogy egyedül, szülői felügyelet nélkül képesek dolgokat megtenni, és a kortársaik, vagy éppen a nagyobbak heccelése miatt józan eszükön gyakran a vakmerőség és a versengés kerekedik felül.

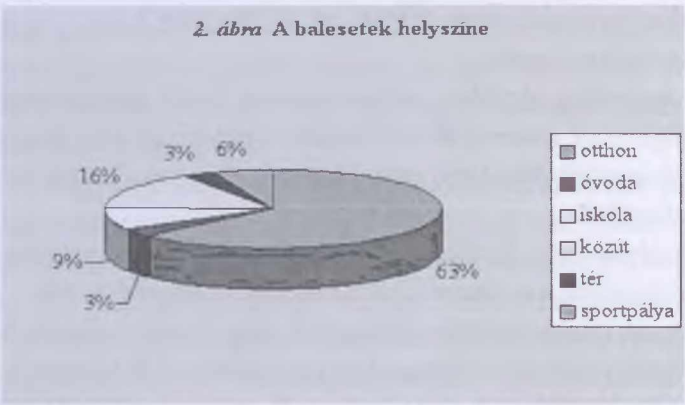
A balesetmegelőzés nem új fogalom, ennek gyakorlatával több tárca és országos hatáskörű szerv foglalkozik.

2004-ben a Fodor József Országos Közegészségügyi Központ (OKK) felhívást intézett a megyei vezető védőnőkhöz, melyben kérte, hogy a területen dolgozó védőnők segítségével készítsenek esetleírásokat az ellátási területükön tudomásukra jutott gyermekbalesetekről. A leírásból lehe-

több derüljön ki a gyermek neme, kora, a baleset oka, körülményei és következménye. Mind a 19 megyéből és a fővárosból is érkeztek be adatok. Összesen 1222 esetleírás érkezett az OKK-ba. Ennek alapján: [6]

A korcsoportokat tekintve az összes bejelentett gyermekbaleset szerint: 0-1 éves 15%, 2-3 éves 36%, 4-6 éves 21 %, 7-14 éves 26%, illetve 2% 14 év feletti (1. ábra).

A balesetek helyszíne 63%-ban az otthon és közvetlen környezete, 3%-ban az óvoda, 9%-ban az iskola, 16%-ban a közút, 3%-ban a szabad tér ill. játszótér, és 6%-ban a sportpályák (2. ábra). Bár a játszótérekben elszenvedett gyermekbalesetek aránya csekély, ezek tipikusan azok közé a balesetek közé tartoznak, melyek elkerülhetőek lennének!

A JÁTSZÓTEREKEN ELŐFORDULÓ VESZÉLYFORRÁSOK

Hinták

- Egy hintaállványon, két támasz között, legfeljebb két hintaülés helyezhető el, általános hiba, hogy három ülés van, így a középső hintaülés megközelítése balesetveszélyes.
- A hinták előtt és mögött elhelyezett korlátok kifejezetten veszélyeztetik a hintázó gyermek biztonságát, hiszen ezek az esési téren belül helyezkednek el. Ezért, a hintaülés előtt és mögött kb. 4-4 méter szabad területnek kell lennie.
- A hinták alatti talaj általában nem ütéscsillapító tulajdonságú, beton vagy aszfalt, és az ütközőfelület egésze sem egységes szerkezetű talajborítóval készült. [3]

Hintaülések és láncok

- A vascső-vázás hintaülések hibája, hogy súlyosak és nincsenek ütéscsillapító anyaggal bevontva. Az egészen kis gyermekek részére ütéscsillapító anyaggal bevont, ún. biztonsági bölcsőüléseket, a 3 év felettiiek számára ütéscsillapító anyaggal bevont ülőlapot kell felszerelni.

- A hintaülések csak láncra, megfelelő kötélre függeszthetők, de merev (pl: rúd, cső) felfüggesztés alkalmazása tilos.
- Az alkalmazható hintalánc jellemzője, hogy a belső nyílás olyan kicsi (kevesebb mint 8,6 mm), hogy a gyermek ujjá nem fér bele.
- A beakasztható lánc a hintaülőként hamis nyugalmat sugall a szülőknek, ugyanis a lánc és az ülőke között akkora szabad tér van, hogy a kisebb gyermekek teste ki tud csúszni, de a fejük fennakad a láncon. [3, 10]

Csúszdák

- A csúszda felületének a beülési hely kezdetétől a kifutási hely végéig simának, rés-, szálka- és szilánkmentesnek kell lennie.
- A csúszdák körül előírt méretű és ütés csillapító tulajdonságú talajnak kell lennie.
- A csúszdának rendelkeznie kell két oldalt függőleges helyzetű oldalmellvéddel, és a pálya végén egy vízszintes kifutó résszel. [3, 10]

A beszorulás veszélyei

- A mászóókák, lépcsők és létrák fukai, kombinált játszószerkek szerkezeti elemei közötti távolságnak olyan kicsinek, vagy ellenkezőleg, olyan nagyknak kell lennie, hogy a gyermekek feje ne tudjon beszorulni.
- A játszószerkeken ne legyenek V alakú záródások, rések, sérülések, illetve hegyes, éles kiszögelek, amelyekben fennakadhat a gyermek ruházata.[3]

A játszóterek talajai

- Az 1980-as, -90-es években, hogy kulturált lakókörnyezetet teremtsenek, a játszóterek talaját lebetonozták, leaszfaltozták vagy éppenséggel betonlapokkal tették sár- és pocsolyamentessé. Ezeknek az anyagoknak a tulajdonsága, hogy igen kemények, és alakváltozással energiát elnyelni nem képesek.
- A játszótereken alkalmazható talajok egy méteres esési magasságig: a felső talajréteg és a gyep, ezek korlátozottan ütés csillapító tulajdonságúak.
- Egy méter felett: fakéregzúzalék, homok, gyöngykavics, gumilap ajánlott. [3]

A JÁTSZÓTEREK BIZTONSÁGA

1999-ben, az akkori 15 Európai Unió tagállamban bevezették az EN 1176 és 1177-es biztonsági szabványt, Magyarországon a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium 78/2003-as rendelete tette kötelezővé a játékok állapotának teljes felülvizsgálatát, és a szabvány szerinti újjáépítését. Ezek a szabványok a következők:

- MSZ EN 1176 – 1 Általános biztonságtechnikai követelmények és vizsgálati módszerek
- MSZ EN 1176 – 2 A hinták kiegészítő biztonságtechnikai követelményei és vizsgálati módszerei
- MSZ EN 1176 – 3 A csúszdák kiegészítő biztonságtechnikai követelményei és vizsgálati módszerei
- MSZ EN 1176 – 4 A kötélpályák kiegészítő biztonságtechnikai követelményei és vizsgálati módszerei
- MSZ EN 1176 – 5 A forgóhinták kiegészítő biztonságtechnikai követelményei és vizsgálati módszerei
- MSZ EN 1176 – 6 A billenőeszközök kiegészítő biztonságtechnikai követelményei és vizsgálati módszerei
- MSZ EN 1176 – 7 Felszerelési, felügyeleti, karbantartási és üzemeltetési utasítás

- MSZ EN 1177 Ütéscsillapító játszótéri talajok. Biztonságtechnikai követelmények és vizsgálati módszerek

Ma Magyarországon becslések szerint kb. 15 000 játszótér van a közterületeken, ebből Budapesten kb. 1500, amelynek legnagyobb része a kerületi önkormányzatoké. Tehát az eszközök bevizsgálata és felújítása is az ő hatáskörükbe tartozik. A GKM rendelet alapján a rendelet hatálybalépése előtt telepített játszótéri eszközök esetében a tulajdonos, illetve üzemeltető 2005. június 30-ig köteles volt kijelölt vizsgáló-tanúsító szervezettel ellenőriztetni és 2008. december 31-ig a rendelet követelményeinek megfelelő állapotúra alakítani azokat. [5]

Az állam 2000 óta különböző pályázati lehetőségekkel igyekezett elősegíteni a karbantartást, a felújítást és az új játszótérek telepítését.

A játszótérek ellenőrzése, a tapasztalatok összefoglalója a 2005. október 14-ei állapot szerint:

A 2004. február 1-jén hatályba lépett, a játszótéri eszközök biztonságáról szóló 78/2003. (XI. 27.) GKM rendelet alapján, a rendelet hatálybalépése előtt telepített játszótéri eszköz esetében annak tulajdonosa, illetve üzemeltetője 2005. június 30-ig volt köteles a kijelölt szervezettel az első ellenőrzést elvégeztetni.

A hét kijelölt szervezet a határidőig 3276 db önkormányzati és 98 db egyéb tulajdonú, összesen 3373 db játszótérrel ellenőrzött.

Tételes felsorolásban az eredményt az alábbi táblázat szemlélteti:

	Játszótéri eszközök száma	Megfelelő	Nem megfelelő	Elbontandó
Hinta	3278	252	2507	519
Csúszda	1605	105	526	974
Kötélpálya	49	10	28	11
Forgóhinta	243	51	111	81
Billenő-eszköz	3492	833	2181	478
Kombinált eszköz	1345	86	604	655
Egyéb (mászóka)	12625	1618	7978	3029
Összesen	22.637	2.955	13.935	5.747

A kijelölt szervezetek a rendelet szerint minősítették az eszközöket, és ezek szerint a játszótéri eszközök 13%-a minősült megfelelőnek, 62 %-a nem megfelelőnek, de javíthatónak és 25 %-a balesetveszélyesnek, illetve elbontandónak.

A 62 %-ot kitevő, nem megfelelő játszótéri eszközök között sok volt az olyan, amely csak kisebb, könnyen javítható, pótolható hiányosságok (pl. nem megfelelő talaj, hiányos dokumentáció) miatt vált nem megfelelő minőségűvé.

A játszótéri eszközök közül a legkisebb arányban, csak 6.5 %-ban a csúszdák, a legnagyobb arányban, 24 %-ban a billenőeszközök feleltek meg a követelményeknek. Talán ebből következik, hogy a „legbalesetveszélyesebbnek” 60.5 % arányban a csúszdák minősültek, kevésbé balesetveszélyesnek, 13,7 % arányban a billenőeszközök.

Az elvégzett első ellenőrzések alapján a játszótéri eszköz tulajdonosa, illetve üzemeltetője köteles karbantartási és ellenőrzési tervet készíteni, figyelembe véve a vonatkozó szabvány előírásait és a gyártói útmutatókat.

A rendelet hatályba lépését követően 226 db új játszótér létesült, 1771 játszótéri eszközzel. A kijelölt szervezetek 1311 új játszótéri eszközre adtak ki egyedi vagy típus tanúsítványokat.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az ember egész életét átszövi a játék, s ez nemcsak a gyermekkor meghatározó tevékenysége és létezési módja, hanem a felnőttkoré is, csak akkor természetesen más játékfajták kerülnek előtérbe, hiszen a játék a szabadidő eltöltésének egyik lehetséges módja. [11]

Az örömteli élmény erősíti és fejleszti az egyént, összetettebbé, gazdagabbá teszi a személyiséget. A legfőbb örömforrások között tarthatjuk számon a játékot. A tartalmas, az életkornak és érdeklődésünknek megfelelő játék segíthet abban, hogy mindig értelmet találjunk és célokat az életünkben, és ne tévedjünk vakvágányra – még a kamaszkor zűrzavarában sem. [11]

A játék kultúrája elengedhetetlenül fontos egy társadalom kultúrájában. A társadalmi és az egyéni fejlődés nagymértékben függ attól, hogy az emberek képesek-e és hogyan képesek játszani. A játék létszükséglet, „*frissen tartja*” az agyat. Meg kell tanulnunk játszani – hiszen a játék problémamegoldás, teremtés, művészi alkotás, érték, erkölcs és humánus.

A játékhoz a felnőttek teremtik meg a megfelelő környezetet és feltételeket, amelyek biztosítják, hogy a játék ne csak az időtöltés és a szórakozás eszköze legyen, hanem szolgálja a gyermek testi és szellemi fejlődését, neveljen, segítse elő a közösségi életre való felkészülést és mindezek mellett a gyermek testi épségének megőrzését is. A szabadidő eltöltés feltételeinek biztosítása tehát társadalmi érdek.

Irodalom:

Pirk Ambrus: Játékról komolyan; Pécs; Ságvári Endre Könyvszerkesztőség, 1979.

Soós Béla: Játsszókertek tervezése, kivitelezése, üzemeltetése. Budapest, Építésügyi Tájékoztatási Központ Kft. 2006.

Szalai József: Játsszóterek és játszótéri eszközök biztonsága. Fordulópont, 2. 1. 2000. p. 89-102.

Lőrentei Katalin: Az ifjúsági balesetek megelőzéséért. Köznevelés, 1988. 44. évf. 43. szám, p. 7.

Pálfi Ágnes - Érsek Ferenc: Játsszani is enged, de csak biztonságban! Mentor, 5. 4. 2003. p. 24-25.

Bényi Mária: Gyermekbalesetek szociális háttere. Család Gyermek Ifjúság, 2005/6. szám p. 11-16.

Balesetmegelőzési munkacsoport: A baleset-megelőzés helye a Népegészségügyi Programban. [2006. 09. 15.] <http://users.atw.hu/balesetmegeloz/strategia.html>

Budapesti játszótérek története [2007. 10. 10.] <http://www.jatszoter.com/jatszoter/jatszoterek-tortenete.html>

A grundtól az ütőcsillapító hintáig - A játszótérek története a kezdetektől napjainkig [2007. 10. 12.] http://www.csaladinet.hu/hirek/szabadido/vegyes_horoszkop_erdekessegek/9131/

Völgyi Judit: Biztonságos játszótérek. [2007. 11. 01.]

<http://www.babazo.hu/tipeg/20070506jatszoter.html>

Dr. Takács Bernadett: Homo Ludens - A Játsszó Ember „*Semmiben nem nyilvánul meg olyan világosan az emberek jellege, mint a játékban*” (Lev Tolsztoj). Magyar játsszopedagógiai és játssztári egyesület, [2007. 11. 15.] <http://www.mikkamakka.hu/jatekkalauz/sites/cikk6.htm>